

vincula yiciorum et hoc manifestat subdens (6) HUNC⁴ ENIM id est⁴.
 unum de dominis vel secundum alias libros HINC⁵ id est ex una parte
 LIBIDO VERSAT id est precipitat CORDA scilicet talium tyrannorum VENENIS
 AVIDIS (7) HINC id est ex alia parte IRA TURBIDA TOLLENS id est attol-
 lens FLUCTUS id est impetuosas passiones (7-8) FLAGELLAT⁶ MENTEM⁶ AUT
 CAPTOS scilicet infortunio aliquo MEROR FATIGAT AUT SPES que est res-
 pectu alicuius boni LUBRICA⁷ id est fallibilis⁷ TORQUET. (9) ERGO CUM
 CERNES UNUM CAPUT id est unum de talibus principibus qui est caput
 populi⁸ vel patrie⁸ FERRE id est sustinere TOT TYRANNOS id est passiones
 tyrannizantes in mentem⁹ subvertendo eam ad ficia (10) NON FACIT IPSE
 scilicet princeps quicumque QUOD OPTAT scilicet naturali et¹⁰ rationali
 desiderio PRESSUS id est oppressus DOMINIS INIQUIS id est yiciis inique
 dominantibus. Unde pulcre dicit beatus Augustinus de civitate Dei libro
 quarto capitulo tercio: bonus, eciam si serviat, liber est; malus, autem,
 eciam si regnet, servus est, nec unius hominis sed, quod gravius est,
 tot dominorum quot yiciorum.

[IV p 3.]

VIDESNE Igitur prusa tercia. Ostenso quod mali sunt semper
 impotentes boni potentes, manifestat hic quedam ad hoc consequencia.
 Et sunt duo, quorum primum est quod malis numquam deest supplicium
 bonis vero numquam premium. Secundum est quod miseriores sunt mali

a CSEL, I, p. 166

---

4 hunc enim id est JORD hinc enim in PeG hunc hinc enim id est P /
 5 hinc RPO hunc J / 6 fg'ellat J / 7 id est fallibilis JORD om. PPeG /
 8 populi vel patrie RPO proprii vel proprie J / 9 in mentem ORD in
 mente J mentem PPeG / 10 et RPO om. J /

qui licite mala perpetrant quam si ea non perpetrarent. Et de hoc agit prosa quarta ibi TUM EGO. Circa primum duo facit. Primo enim Philosophia continuando se ad precedencia dat suam intencionem. Secundo probat eam ibi (4) RERUM¹ ETENIM. Dicit ergo Philosophia (1) VIDESNE ERGO, O BOECI, IN QUANTO CENO id est in quanta ^uvilitate impotencie VOLVANTUR PROBRA id est homines probrosi hoc est ^uviciosi QUA LUCE id est claritate potencie² RESPLENDEAT PROBITAS? scilicet ^uvirtuosorum hominum: quasi diceret satis evidens est hoc ex dictis. (2) IN QUO scilicet sicut in suo antecedente PERSPICUUM scilicet est hoc consequentia NUMQUAM BONIS PREMIA NUMQUAM SCELERIBUS id est hominibus sceleratis SUA DEESSE SUPPLICIA. Deinde cum dicit (4) RERUM ETENIM probat propositum suum et dividitur in duas partes, in quarum prima, probat quod bonis numquam desunt premia; in secunda ~~vero~~ quod malis numquam desunt supplicia ibi (31) QUE CUM ITA SINT. Circa primum duo facit. Primo probat quod bonis numquam debet premium. Secunda in speciali manifestatio quomodo est illud premium ibi (24) AT CUIUS PREMII? Circa primum ponit duas raciones, quarum secundam ponit ibi (21) PUSTREMO. Circa primum duo facit. Primo ponit rationem. Secundo excludit quandam dubitacionem ibi (14) QUANTUM LIBET. Ponit ergo primam rationem dicens (4) RERUM

---

1 reum J / 2 potencie JOR om. PPeGD /

ETENIM QUE GERUNTUR ILLUD PROPTER QUOD UNAQUEQUE RES GERITUR NON INIURIA VIDERI POTEST ESSE PREMIUM EIUSDEM REI. Et hoc declarat exemplariter dicens (6) UTI CURRENTI IN STADIO IACET PREMIUM³ CORONA PROPTER QUAM CURRITUR. (8) SED OSTENDIMUS scilicet supra libro tercio prosa decima BEATITUDINEM ESSE IDEM IPSUM BONUM PROPTER QUOD OMNIA GERUNTUR. (9) IPSUM ERGO BONUM EST VELUTI COMMUNE PREMIUM PROPOSITUM HUMANIS ACTIBUS. (11) ATQUI id est, sed HOC scilicet bonum NON POTEST SEPARARI A BONIS NEQUE⁴ ENIM BONUS IURE VOCABITUR ULTRA QUI CAREAT BONO.⁵ Concludit ergo dicens (13) QUARE BONOS MORES id est homines bene morigeratos NON RELINQUUNT SUA PREMIA. Deinde cum dicit (14) QUANTUMLIBET excludit quoddam dubium⁶ quia cum mali homines frequenter inferant bonis nocimenta posset aliquis credere quod per potentiam malorum priarentur boni suo premio. Quod excludit dicens (14) QUANTUMCUMQUE ENIM SEVIANT MALLI scilicet irrogando nocimenta bonis Tamen SAPIENTI CORONA NON DECIDET NON ARESCET. Et hoc probat sic (16) ENIM ALIENA IMPROBITAS NON DECERPIT⁷ PROPRIUM DECUS ANIMIS PROBIS illud enim quod potest alicui auferri oportet quod sit alienum a natura illius cui auferitur, quia si sit illius proprium et connaturale non manebit ipso ablato sicut non manet homo ablata rationalitate. Et ideo subdit (17) QUOD SI LETARETUR

3 in premium J / 4 neque PPeG non JORD / 5 careat bono RPPeG
 (ca. bono O) O / careant boecio J / 6 quoddam dubium ODPeG quandam
 dubium J quandam dubitacionem R / 7 decrepit J /

scilicet bonus quilibet EXTRINSECO ACCEPTO scilicet premio quod non
 spectaret ad ipsam rationem boni POTESAT HOC AUTERRE VEL ALIUS QUISPIAM⁹
 VEL ECIAM id est saltem IPSE QUI CONTULISSET; SED QUONIAM ID scilicet
 premium CONFERT CUIQUE SUA PROBITAS, TUNC SUO PREMIO CAREBIT scilicet
 quisque CUM PROBUS ¹⁰ ESSE DESIERIT. Est hic advertendum quod illud a
 quo homo denominatur bonus est virtus sive operacio virtuosa, propter
 quod dicit philosophus in secundo ethicorum quod bonis ¹¹ virtus utique
 erit habitus ex quo¹² bonus homo fit et a quo¹² bonum opus suum reddit.
 Virtus autem secundum Tullium libro rethorice prime est tale ¹³ quid
 quod sua ^u vi nos allicit¹³ ad se non emolumento captans aliquis sed trahens
 sua¹⁴ dignitate ita quod ipsa dignitas ^C virtutis est premium operancium¹⁵
 virtuose; unde operans ¹⁶ virtuose non potest carere premio¹⁵ sicut nec
 ipsa ¹⁶ virtute¹⁶ que nec umquam destituitur sua dignitate. Deinde cum
 dicit (21) POSTREMO ponit secundam rationem talem quia premium non habet
 rationem premii nisi in quantum bonum. Quicumque igitur est compos boni
 erit compos premii. Et est simile ac si arguatur: homo non habet
 rationem hominis nisi quia rationalis.¹⁷ Quicumque igitur est rationalis
 est homo. Dicit ergo (21) POSTREMO id est finaliter predictis est
 adiciendum quod CUM¹⁸ OMNE PREMIUM IDCIRCO APPETATUR QVIA CREDITUR ESSE

8 scilicet RPO om. J / 9 quispiam PeG quisquam PJORD / 10 probus
DPO om. JR / 11 bonis PPeG hominis RG omnis J / 12 bonus homo
 (bonus est R) fit et (et om. J) a quo JORD et a quo P et homo PeG /
 13 tale quid quod sua vi nos allicit JORD talis quod allicit PPeG /
 14 sed sua J0 / 15 operancium ^u virtuose unde (dum D) operans ^u virtuose
 non potest carere premio JORD bene operancium unde operanti ^u virtuose non
 potest deesse premium PPeG / 16 ipsa ^u virtute que (que om. O) JORD ipsa
^u virtus que (que om. P) PPeG / 17 racio J / 18 cum RPO est J /

BONUM, QUIS IUDICET COMPOTEM BONI EXPERTEM ESSE PREMII ? quasi diceret nullus. Deinde cum dicit (24) AT CUIUS PREMII ? ostendit quae¹⁹
 est illud premium quod boni assequuntur scilicet quod maximum et
 optimum. Unde dicit AT CUIUS PREMII scilicet nequeunt boni esse expertes
 et respondet (24) OMNIUM PULCHERRIMI MAXIMIQUE quod probat ex quodam
 corollario supra libro tercio prosa decima declarato ad cuius memoriam
 reducens Boecium dicit (25) MEMENTO ETENIM COROLLARII ILLIUS QUOD PRE-
 CIPUUM PAULO ANTE DEDI AC SIC COLLIGE id est ex illo raciocinando
 conclude CUM IPSUM BONUM BEATITUDO SIT, LIQUET OMNES BONOS EO QUOD BONI
 SINT²¹ BEATOS ESSE. (28) SED QUI BEATI SUNT CONVENIT ESSE DEOS. (29)
 EST Igitur PREMIUM BONORUM QUOD NULLUS DIES DETERAT id est consumat
 NULLIUS POTESTAS MINUAT NULLIUS IMPROBITAS FUSCET id est obscuret DEOS²²
 FIERI. Advertendum quod in ista deduccione non accipit Boecius beatitudinem pro statu quem habituri sunt beati²³ post hanc²⁴ vitam sed pro
 statu beatitudinis qualis etiam in hac vita haberi potest secundum quod
 loquuntur philosophi qui considerantes communem rationem beatitudinis
 dicunt beatum esse qui est in statu boni perfecti qualis est quilibet
 virtuosus et accipiendum est bonum perfectum non simpliciter, quia sic
 soli Deo adest beatitudo, sed secundum quod convenit. Unde accipiendo

19 quale PPeG quod JRD om. o /
GPPe sunt JORD /
PPeG /

20 quod illud J /

21 sint deos RPO dominos J /

22 hunc J /

23 beati JORD sancti

ista tria uniformiter scilicet deum bonum et beatum, cuicumque conuenit unum et reliqua. Qui enim est essencialiter et naturaliter²⁵ bonus ipse idem et naturaliter beatus et deus est. Qui vero bonus non essencialiter sed secundum participationem hic etiam secundum participationem et beatus et deus est, licet secundum autonomasiam illi tantum virtuosi vocentur dei qui possunt excellencia virtutis quam philosophus septimo ethicorum vocat heroicam, sicut et econtra extremitatem malicie vocat bestialitatem. Sed hic utitur Boecius nominibus deitatis et bestialitatis largius extendendo nomen deitatis ad omnes bonos generaliter, ut patet ex dictis, et nomen bestialitatis ad omnes malos ut patet ex sequentibus. Deinde cum dicit (31) QUE CUM ITA SINT probat quod malis numquam desunt supplicia. Et circa hoc duo facit. Primo ostendit malis numquam deesse supplicia. Secundo ostendit cuius modi est illud supplicium ibi (42) VIDE AUTEM EX ADVERSA. Circa primum ponit duas raciones quarum secundam ponit ibi (38) IAM VERO QUISSQUIS. Prima facio sumitur per locum a contrariis vel ab oppositis, quia cum bonum et malum sunt opposita, ita premium et pena sunt opposita. Si bonum semper habet suum premium, ergo et malum suam penam. Dicit ergo (31) QUE CUM ITA SINT scilicet quod ²⁶ boni numquam carent premio, sequitur quod SAPIENS QUOQUE

25 et naturaliter RPO om. J /

26 quid J /

NEQUEAT DUBITARE DE INSEPARABILI PENA MALORUM. (33) NAM CUM BONUM
 MALUMQUE ITEM²⁷ PENA ATQUE PREMIUM ADVERSA FRONTE DISSIDEANT id est
 U
 opponantur ad invicem NECESSE EST QUE IN BONI PREMIO VIDEMUS ACCIDERE
 RESPONDEANT CONTRARIA PARTE IN PENA MALL. (36) Igitur sicut PROBIS
 PROBITAS IPSA FIT²⁸ PREMIUM ITA NEQUICIA SUA SUPPLICIUM EST IMPROBIS.
 Deinde cum dicit (38) IAM VERO QUISQUIS ponit secundam rationem talem;
 pena non habet rationem pene nisi ex hoc quod est malum, quare quicumque
 affectus est malo affectus²⁹ est pena.²⁹ Dicit ergo (38) IAM VERO QUIS-
 QUIS AFFICITUR PENA NON DUBITAT SE ESSE AFFECTUM MALO cum pena non
 habeat rationem pene nisi quia malum. (39) SI ERGO IPSI scilicet mali SE
 SE ESTIMARE VELLINT, POSSUNTNE SIBI VIDERI EXPERTES SUPPLICII QUOS OMNIUM
 MALORUM et in omni genere EXTREMA NEQUICIA id est malicia morum que est
 extremum id est maximum in genere mali NON MODO³⁰ id est tantummodo³⁰
 AFFICIT VERO pro sed VEHEMENTER INFICIT ? quasi diceret non. Deinde cum
 dicit (42) VIDE AUTEM ostendit cuiusmodi supplicium semper afficiat malos
 et est transformacio in bestialitatem. Et circa hoc duo facit. Primo
 ostendit quomodo mali sic transformantur. Secundo ostendit hanc trans-
 formacionem esse peiorem illa fabulosa transformacione que fingitur de
 sociis Ulixis metro tercio huius ibi VELA NARICII.³¹ Circa primum duo

---

27 item JRD ita O id est PPeG /   28 OD(?) sit PPeGJR /   29 affectus
 est pena DPGO om. J /   30 id est tantummodo PGO (non tantummodo R)
om. J /   31 Varicci J /

fit

/ J

facit. Primo ostendit quod mali per maliciam transformantur in bestias, secundo quomodo per diversas malicias in diversas bestias ibi (56) AVARICIA. Circa primum duo facit. Primo ostendit quomodo mali per maliciam desinunt esse homines, secundo quomodo desinendo esse homines transformantur in bestias ibi (51) SED CUM ULTRA. Primo ergo ostendit quod est supplicium quo numquam carent mali ostendendo primo quod desinunt esse homines. Dicit ergo (42) VIDE AUTEM, O Boeci, QUE PENA³² COMITETUR INPROBOS EX ADVERSA PARTE BONORUM id est per contrarium ad bonos. (44) DIDICISTI ENIM PAULO ANTE scilicet libro tercio prosa xi, OMNE QUOD SIT UNUM ESSE IPSUMQUE UNUM BONUM ESSE, CUI CONSEQUENS EST UT OMNE QUOD SIT ID ETIAM BONUM ESSE VIDEATUR, (47) HOC Igitur modo quicquid deficit a BONO DESISTIT ESSE; QUO FIT UT MALLI DESINANT³³ ESSE QUOD FUERUNT, SED IPSA RELIQUA SPECIES HUMANI CORPORIS ADHUC scilicet manens OSTENTAT TUISSE HOMINES scilicet ipsos malos. (50) QUARE VERSI IN MALICIAM AMISERE QUOQUE HUMANAM NATURAM. Deinde cum dicit (51) SED ULTRA ostendit quod desinendo esse homines transformantur in bestias. Ubi advertendum quod cum gradus encium distinguantur secundum nobilitatem et ignobilitatem nature ita quod non sit accipere duas species rerum que sunt eiusdem gradus sed semper una sit superior secundum dignitatem alia inferior, de necessitate oportet quod

---

32 pena RPO pene J /

33 desiniant J /

omne quod est aliquo modo ens, si non sit homo, quod ~~vel~~ sit supra
 hominem ~~vel~~ infra hominem. Mali autem, ut probatum est, desinunt esse
 homines tamen aliquo modo sunt licet simpliciter esse dici non possint,³⁴
 ut patet supra prosa secunda huius. Quare necesse est eos esse aliquid
 supra homines ~~vel~~ infra. (51) SED CUM SOLA PROBITAS POSSIT QUEMCUMQUE
 PROVEHERE ULTRA HOMINES soli enim dii sunt supra homines: per solam
 autem probitatem homines in numerum deorum³⁵ transferuntur ut ex supe-
 rioribus liquet NECESSAE EST UT QUOS IMPROBITAS DEIECIT AB HUMANA CONDI-
 CIONE RETRUDAT INFRA MERITUM HOMINIS sed infra meritum hominis non sunt
 nisi bestie: necesse est ergo improbos transformari in bestias. (55)
 Igitur evenit ut non possis estimare hominem scilicet sed bestiam QUEM
 VIDEAS TRANSFORMATUM VICIIS. Deinde cum dicit (56) AVARICIA ostendit
 quomodo homines variis viciss transformantur in diversas bestias dicens
 FERVET scilicet aliquis AVARICIA VIOLENTER EREPTOR scilicet effectus
 ALIENARUM OPUM ? (57) DIXERIS scilicet illum SIMILEM LUPO. (58) FEROX
 ATQUE INQUIETUS scilicet aliquis EXERCET LINGUAM LITIGIIS ? (59) CANI
 COMPARABIS scilicet talem. INSIDIATOR OCCULTUS GAUDET SUBRIPIUSSE scilicet
 aliena FRAUDIBUS ? (60) VULPECULIS EXEQUITUR scilicet talis. INTEMPERANS
 IRE FREMIT ? scilicet alias (61) CREDITUR scilicet talis GESTARE ANIMUM
 LEONIS. (62) PAVIDUS AC FUGAX scilicet aliquis existens FORMIDAT NON
 METUENDA ? SIMILIS CERVIS HABEATUR . (63) SEGNIS AC STUPIDUS TORPET ?

34 possint D possunt PPeGJOR /35 numerum deorum RPO numerandorum J /

scilicet aliquis (63) ASINUM VIVIT ponitur hic nomen accusativi casus pro adverbio et regitur a verbo in transitivo ex $\neq$ i modi et est sensus VIVIT ASINUM id est asinine ³⁶ yel ad modum asini. (64) LEVIS ATQUE INCONSTANS scilicet aliquis ³⁷ existens STUDIA PERMUTAT? (65) NICHIL DIFFERT AVIBUS. FEDIS IMMUNDISQUE LIBIDINIBUS IMMERGITUR scilicet aliquis? (66) DETINETUR scilicet talis VOLUPTATIBUS SORDIDE SUIS. Et sic de ceteris viciis ³⁸ convenit adaptare. Unde concludit dicens (67) ITA FIT UT QUI DESERTA PROBITATE DESIERIT ESSE HOMO; CUM NON POSSIT TRANSIRE IN CONDITIONEM DIVINAM VERTATUR IN BELVAM.

[IV m 3]

VELA NARICII DUCIS metrum tertium libri quarti quod dicitur Gliconium¹ de quo habitum est supra libro primo metro sexto. Nota tamen quod, cum in huiusmodi metro primus pes communiter sit spondeus, hic tamen ponitur trocheus. In hoc autem metro ostendit transformacionem hominis per $\neq$ icia peiorem esse transformacione corporali illa qua socii Ulixis finguntur transformati.² Et circa hoc duo facit. Primo ponit fabulam de transformacione sociorum Ulixis. Secundo ponit comparacionem istius transformacionis que fit per $\neq$ icia ad illam fabulosam ³ ibi (29) O LLVEM NIMIUM.

---

36 asimine J / 37 aliquid J / 38 convenit R ⁴ p ⁴ DJP contingit O sit PeG /

¹ glicorium J / 2 transformati JORD transformari PPeG /
3 fabulosam RPO fabulam J /